

Egri Eszterházy Károly Katolikus Egyetem
– Egyetemi Doktori és Habilitációs Tanács

Tézisfüzet
a habilitációs fokozatszerzési eljáráshoz

Dr. Pálfi József

„*Uraim! Sursum corda! Fel a szívekkel!*” Sulyok István, akinek volt világképe Királyhágómellékről – kismonográfia. Királyhágómelléki egyház(kerület)történet, a püspöki jelentések (1926–1941) tükrében

Partium Kiadó, Nagyvárad, 2021.

Opponensek:

Dr. Baráth Béla Levente egyetemi tanár (DRHE)

Dr. habil. Verók Attila egyetemi tanár (EKKE)

A habilitáció nyilvános előadásainak megtartására kijelölt:

Időpont: 2026. április 8. (szerda) 11.00 óra

Helyszín: Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Eger

A habilitációs értekezés alapjául szolgáló kismonográfia az első világhégest követő két évtized során létrehívott Királyhágómelléki Református Egyházkerület első püspökének – Sulyok Istvánnak – az életét és munkásságát dolgozza fel az adattárak, a szövegközlések és forráskiadásokon túlmenően úgy, hogy jelentős figyelmet és alapvető szempontot szentel a forrásbázis összegző, tartalmi-elemző feldolgozásnak is. A munka így több szempontból is jelentős, meghatározó és hiánypótló. A téma aktualitását az is adta, hogy a kismonográfia éppen akkor jelent meg, amikor az egyházkerület a századik évfordulóját készült megünnepeelni (2021).

1. A kismonográfia célja

A munka hiánypótló módon kíván hozzájárulni a széles regionális értelemben vett partiumi (esetünkben Királyhágómelléki) református egyháztörténet feldolgozásához, különös tekintettel az egyházkerület – két világháború közötti – létrejöttének és megszilárdulásának időszakában. Ennek a nyolc csonka egyházmegyét, a közel 173 egyházközséget és valamivel több mint 270.000 egyháztagot számláló új egyháztestnek, mint legfőbb kormányzati szervnek a létrehívásában és intézményi megszervezésében kulcsfontosságú és sorsformáló szerep jutott osztályrészül Sulyok Istvánnak, a kerület első püspökének.

A munka célja tehát alapvetően azt volt hivatott vizsgálni, hogy milyen külső-belső, személyi és társadalmi körülmények játszottak közre az egyházkerület megalakulásában, különös tekintettel Sulyok István lelkipásztor, esperes, majd püspök személye és egyházkormányzói tevékenységével a fókuszban. A tárgyalt időszak minden téren válságosnak volt tekinthető, melyben józanságra, higgadt, kiegyensúlyozott tiszta látásra, kitartó és határozott elkötelezettségre, szilárd hitre volt szüksége nemcsak az egyházkormányzó szerepet vállaló Sulyok Istvánnak, hanem körülötte felsereglő hitvallóknak és a körülöttük fokozatosan formálódó testületeknek, intézményeknek, egyesületeknek, iskolahálózatnak is. Különben „Személy szerint hiszem és vallom, hogy a történelmet általában, esetünkben pedig az egyháztörténetet, mindig azokon a személyeken keresztül lehet leginkább megragadni és bemutatni, akik konkrét sorsformáló aktorai voltak az eseményeknek. Természetesen minden személynek vannak árny- és napos oldalai, amelyet az utókornak igen nehéz objektíven megragadni, de nem lehetetlen és az összképet árnyalni is lehetséges lesz. Így, ha mindent lelkiismeretesen egybevetünk, egyfelől kirajzolódhat egy viszonylag vállalható és valóságos kép, és mindeközben azt az alapvető igazságot és ténytet sem tévesztjük szem elől, hogy ő is a maga korának embere volt.”

Fontos célja a munkának továbbá, több más egyéb mellett ugyanakkor az is, hogy rámutasson arra is, hogy milyen viszontagságos és emberfeletti küzdelmet jelentett a tárgyalt időszakban a létrehozás és a fokozatos megalakulás során beleilleszkedni több évszázad után egy teljesen új államrend kereteibe, melyben immár nemcsak nemzetiségi, hanem vallásfelekezeti (görög-keleti vagy ortodox) szempontból is kisebbségbe került a partiumi magyarság teljes egésze, benne a reformátusság.

Egyebek mellett az sem elhanyagolandó célja továbbá a munkának az sem, hogy konkrét, meghatározó alapot vessen és kiindulópontot nyújtson egy a következőkben megírandó nagyobb terjedelmű, szélesebb spektrumú nagy-monográfiának is a jövőben.

2. A munka során alkalmazott módszer

A történeti kutatások során a kapcsolattörténeti módszer alkalmazása bizonyult helyesnek. A primer és szekundér források jelentős, értékes és gazdag anyaggal járultak hozzá a személy(ek), a kép, a helyzet pontosításához, árnyalásához. Bár kétségtelen, hogy nem könnyű visszatekintve objektív ismereteket megjeleníteni, mégsem volt lehetetlen elfogadható módon előtárni azt, ami történhetett. Ebben a már korábbi szakirodalmi ismeretek is segítettek bőséggel és viszonylag jól rekonstruálni a tárgyalt korszakot, személyeket és így strukturálni a munkát is.

A munka módszertani tudatossággal, a személytörténeti megközelítést a szélesebb társadalmi és történeti kontextusba ágyazva mutatja be a korszakot, hangsúlyozva a történeti folyamatok és az egyéni szerepvállalás kölcsönhatását. Ezzel nemcsak egy jelentős közösségi sorsformáló személyiség életműve kerül rekonstruálásra, hanem a munka így hozzájárul a regionális egyháztörténet értelmezési kereteinek a bővítéséhez is.

A kismonográfiában a kortársak, akik résztvevői, munkatársai, támogatói vagy éppen az ellentáborba tartozók voltak végig „nagy segítséget” jelentettek, ezért a munkáikra, lejegyzéseikre, meglátásaikra támaszkodni különös kihívás volt. A hosszabb-rövidebb idézetekben, hivatkozásokban, Sulyok mellett így, azok is szóhoz jutnak és beszélnek, akik egykor közvetlen közelből látták-hallották, akikkel együtt munkálkodott, küzdött, épített korának és élethelyzetének valamely szakaszában.

3. Szakirodalom és forrásanyag

A kismonográfiában hivatkozott gazdag szakirodalom sorából, most a teljesség igénye nélkül említünk csak meg néhányat. A primer levéltári forrásanyag a munka vonatkozó helyén található ismertetőben olvasható.

Könyvek:

Pálfi József: *Debreczeni István, aki megtanulta a mellényt többször ki- és begombolni*. Dr. Harsányi András Alapítvány, Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen, 2011. Ennek mellékletében a található Debreceni István-nak a kerület megalakulásáról és Sulyok életéről írt tanulmánya.

Pálfi József: *Orth Imre, a lelkiismeret-vallás híve. Tudós lelkipásztorsors a 20. századi Királyhágómelléken*. Hatvani István Teológiai Kutatóközpont–Partium Kiadó, Debrecen–Nagyvárad, 2014.

Pálfi József: *„Bátor szívvel és okos ésszel a Krisztus nyája körül...”*: Keresztesi József tudós lelkipásztor életműve. Dr. Harsányi András Alapítvány–Partium Kiadó, Debrecen–Nagyvárad, 2017.

Tanulmányok:

Pálfi József: A média fejlődéstörténete egy poszt-trianoni egyháztestben: Egyházi sajtó a Királyhágómelléki Református Egyházkerületben 1920–1942 között. In Lévai Attila (szerk.) *Időn és tereken át. Tanulmányok az egyház életéről és szolgálatáról*. Tillinger Péter Műhelye, Szentendre, 2013, 48–62.

Pálfi József: Sulyok István. Hetven esztendeje hunyt el a Királyhágómelléki Református Egyházkerület első püspöke. In Pálfi József, Lévai Attila (szerk.): *Kettős kisebbségben*. Selye János Egyetem, Komárom, 2014, 35–56.

Eszterházy Károly Catholic University of Eger
– University Doctoral and Habilitation Council

Thesis Booklet
for the habilitation degree procedure

Dr. József Pálfi

“Gentlemen! Sursum corda! Lift up your hearts!”
– István Sulyok, whose worldview was shaped by Királyhágómellék –
A Short Monograph.
The history of the Királyhágómellék church (diocese)
as reflected in the episcopal reports (1926–1941).
Partium Publishing House, Oradea, 2021.

Opponents:

Dr. Béla Levente Baráth, university professor (DRHE),
Dr. habil. Attila Verók, university professor (EKKE)

Date set for the public lectures of the habilitation:

Date: April 8, 2026 (Wednesday) at 11:00 a.m.
Venue: Károly Eszterházy Catholic University, Eger

The short monograph serving as the basis for the habilitation dissertation examines the life and work of István Sulyok, the first bishop of the Reformed Diocese of Királyhágómellék established during the two decades following World War I, going beyond archives, textual publications, and source editions, while also devoting significant attention and fundamental consideration to the comprehensive, content-analytical processing of the source base. The work is thus significant, influential, and fills a gap in several respects. The topic's relevance was further underscored by the fact that the monograph was published just as the diocese was preparing to celebrate its centennial (2021).

1. The Purpose of the Monograph

This work aims to fill a gap by contributing to the study of the history of the Reformed Church in the Partium region (in our case, the Királyhágómellék area) in a broad regional sense, with particular emphasis on the period of the diocese's formation and consolidation between the two world wars. This new church body, comprising eight truncated dioceses, the new church body comprising nearly 173 parishes and slightly more than 270,000 members, István Sulyok, the district's first bishop, played a key and fate-shaping role in its establishment and institutional organization as the supreme governing body.

The primary aim of this study was therefore to examine the external and internal, personal, and social circumstances that contributed to the establishment of the diocese, with a particular focus on the person and ecclesiastical leadership activities of István Sulyok, pastor, dean, and later bishop. The period in question could be considered a time of crisis in every respect, during which a calm, balanced, and clear vision, persistent and resolute commitment, and firm faith were needed not only by István Sulyok, who assumed the role of church administrator, but also by the believers rallying around him and the bodies, institutions, associations, and school networks gradually forming around them. Otherwise, "I personally believe and maintain that history in general, and in our case church history, can always be best grasped and presented through those individuals who were the concrete, fate-shaping actors of the events. Of course, every person has their light and dark sides, which are very difficult for posterity to grasp objectively, but it is not impossible, and it will be possible to nuance the overall picture. Thus, if we weigh everything conscientiously, a relatively acceptable and realistic picture may emerge, while at the same time we do not lose sight of the fundamental truth and fact that he, too, was a man of his time."

Another important aim of this work, among many others, is to highlight the arduous and superhuman struggle that the Hungarians of Partium faced during the period in question—as they were established and gradually took shape—to adapt, after several centuries, to the framework of a completely

new state order, in which the entire Hungarian community of Partium, including its Reformed members, found itself in a minority not only in terms of ethnicity but also (Greek-Eastern or Orthodox) perspectives, including the Reformed community.

Furthermore, another significant objective of this work is to lay a concrete, definitive foundation and provide a starting point for a future, more extensive, broader-spectrum monograph to be written in the future.

2. Methodology

In the course of historical research, the application of the relational history method proved to be appropriate. Primary and secondary sources contributed significant, valuable, and rich material to clarifying and nuancing the person(s), the image, and the situation. Although it is undoubtedly difficult to present objective knowledge in retrospect, it was not impossible to present what might have happened in an acceptable manner. In this regard, prior knowledge from the literature also helped abundantly to reconstruct the period and individuals under discussion relatively well, and thus to structure the work as well.

With methodological awareness, the work presents the era by embedding the biographical approach within a broader social and historical context, emphasizing the interaction between historical processes and individual agency. In doing so, the work not only reconstructs the life's work of a significant figure who shaped the community's destiny, but also contributes to expanding the interpretive frameworks of regional church history.

In this short monograph, contemporaries—whether participants, colleagues, supporters, or even members of the opposing camp—proved to be a “great help” throughout, so relying on their works, notes, and insights presented a particular challenge. In the longer and shorter quotations and references, alongside Sulyok, those who once saw and heard him up close—those with whom he worked, struggled, and built during a particular phase of his era and life circumstances—also have their say.

3. Literature and Source Material

From the extensive list of literature cited in this short monograph, we mention only a few here, without claiming to be exhaustive. The primary archival source material can be found in the bibliography at the relevant section of the work.

Books:

József Pálfi: *István Debreczeni, Who Learned to Unbutton and Button His Vest Multiple Times*. Debrecen, 2011. The appendix contains István Debreczeni's study on the establishment of the district and the life of Sulyok.

József Pálfi: *Imre Orth, a Devotee of the Religion of Conscience: The Life of a Scholar-Pastor in 20th-Century Királyhágómellék*. Debrecen–Oradea, 2014.

József Pálfi: *"With a brave heart and a wise mind among Christ's flock...": The life's work of scholar-pastor József Keresztesi*. Debrecen–Oradea, 2017.

Studies:

József Pálfi: The History of Media Development in a Post-Trianon Church Body: Church Press in the Reformed Church District of Királyhágómellék between 1920 and 1942. In: Attila Lévai (ed.) *Across Time and Space. Studies on the Life and Ministry of the Church*. Szentendre, 2013, pp. 48–62.

József Pálfi: István Sulyok. Seventy Years Since the Passing of the First Bishop of the Királyhágómellék Reformed Church District. In: Attila Lévai, József Pálfi (ed.) *In a Double Minority*. Komárom, János Selye University, 2014, pp. 35–56.